

LUNDS
UNIVERSITET

Samer - Hur man (inte) beskriver ett urfolk

En diskursanalytisk undersökning av debatter i riksdagen gällande samefrågor

Abstract

Den svenska samepolitiken präglas av tvetydighet gällande lagstiftning och reformer som har ändamålet att förstärka samernas rättigheter utifrån deras position som ett urfolk. Sverige har valt att ännu inte ratificera ILO-konventionen 169 som skulle förstärka och konkretisera samernas urfolksrättigheter, samtidigt som riksdagen 2022 röstade igenom en konsultationsordning i frågor med särskilt intresse för samer. Utifrån denna bakgrund kommer uppsatsen genom ett diskursteoretiskt perspektiv undersöka sättet som samer beskrivs och framställs på under debatter i riksdagen, samt hur detta kan påverka lagstiftning och reformer. Genom att undersöka ekvivalenskedjorna anknutna till samer har vi synliggjort olika diskurser och på vilket sätt dessa skiljer sig åt. Undersökningen har kunnat blottlägga tre typer av diskurser, där den mest centrala skillnaden är hur man definierat och förstått signifikanten *urfolk* med anknytning till samer.

Nyckelord: Samer, Urfolk, Diskursteori, Sverige

Antal ord: 9094

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Frågeställning och syfte	6
3 Bakgrund	7
4 Tidigare forskning	9
5 Teori	10
5.1 Socialkonstruktivism och diskursteori.....	10
5.2 Teoretisering av urfolks rättigheter	11
6 Metod	12
7 Empiri	13
8 Resultat	15
8.1 Kodning.....	16
8.2 Analys.....	19
Diskurs 1: Den princip-centrerade diskursen.....	19
Diskurs 2: Den konsekvens-centrerade diskursen	21
Diskurs 3: Den kritik-centrerade diskursen	23
9 Slutdiskussion	25
10 Källförteckning	29

1 Inledning

Samerna i Sverige har sedan 1977 en folkrättslig status som urfolk (Rydving et al., 2022). Dock präglas samernas situation idag av många och utdragna konflikter gällande exempelvis brytning av malm, markrättigheter och den samiska renskötseln, något som har sin grund i en lång historia av förtryck och diskriminering.

Koloniseringen av Sápmi inleddes på 1300-talet då det samiska nomadlivet ansågs hota statens anspråk på det norra territoriet (Samer, 2022). Enligt nationalencyklopedin (Hettne, 2022) är kolonisation när en stat erövrar, kontrollerar och exploaterar ett område utanför det egna territoriet. Men i den svenska historieskrivningen har ofta termen *intern kolonialism* använts för att beskriva denna företeelse. Begreppet skapar en association till att Sápmi är inhemskt svenskt territorium och har på så vis använts för att legitimera den svenska kolonialismen (Össbo och Lantto, 2011; 327). De svenska samerna beskattades högt och en process av tvångskristnande påbörjades. Samtidigt minskade statens kontroll i norra Sverige och lösningen blev att svenska bönder förflyttades upp i landet. Om det fanns en bofast, jordbrukande befolkning var det lättare att hävda statens territorialrätt till marken (Samer, 2022). Under 1600-talet höjdes skattetrycket på samer som ett sätt att finansiera de kostsamma och långa krig Sverige låg i. Upptäckten av silver i Nasafjäll väckte också en förhoppning om att Sveriges norra områden kunde generera resurser till staten och intresset för området ökade markant. Rikskanslern Axel Oxenstierna (1583–1654) ska ha sagt: ”Jag behöver ingen koloni - jag har ju Norrland” (Ibid.).

Under 1900-talets upptakt ökade jordbruket och renhjordarna började nu anses vara ett problem. På grund av detta skapades en ny lag som började gälla 1919 och reglerade samernas rätt att utnyttja de berörda landområdena (Samer, 2022). Staten tvingade då många samiska familjer att flytta söderut, något som skapade konflikter mellan de nyinflyttade och de samer som redan bodde i området (Ibid.). Gränsdragningen mellan Sverige, Norge, Finland och Ryssland skapade ytterligare problem för de nomadiserande samerna som ofta tvingades välja medborgarskap och har därmed förlorat både mark och familj (Ibid.).

Även den svenska rasbiologin har till stor grad påverkat samerna. Under de sista decennierna av 1800-talet började rasbiologi och eugenik ta större plats i den svenska samepolitiken. Samernas livsstil som nomader, snarare än bofasta jordbrukare ansågs vara

ett bevis på gruppens underlägsna ställning i jämförelse med majoritetssamhället och land fortsatte berövas samerna för att göra plats åt fler jordbrukande bönder (Samer, 2022). Riksdagen ansåg inte heller att samerna var dugliga till annat än renskötsel och fastslog 1928 att icke-renskötande samer inte skulle omfattas i de samiska rättigheterna, varav en gräns drogs mellan de renskötande samerna och de som livnärde sig på annat vis. Samernas skolgång var även präglad av förtryck och rasism. 1913 kom en lag om en särskild nomadskola som endast fick innefatta ett antal ämnen och inte ligga på en så hög nivå att barnen skulle "civiliseras" (Ibid.). Inpå 1960-talet hade de samiska skolorna i uppgift att inskola samebarn till "goda svenska medborgare" och den svenska kulturen och språket sattes i centrum (Ibid.).

Rätten till samernas land och vattenområden har prövats rättsligt i ett flertal domstolsprocesser. Ett stort problem i Sverige är dock att det juridiska systemet ännu idag bygger på jordbrukarkulturen. Det är lättare att bevisa att det har odlats på en mark i ett antal decennier än att bevisa att det har jagats, fiskats och bedrivits renskötsel, då det inte lämnar permanenta spår i naturen (Samer, 2022). I Sverige är det således samerna som måste ta fram bevis om deras rätt till ett markområde, medan det i Norge är bönderna som ska bevisa att det inte förekommit samiskt bruk på marken. Rennäringslagen §30 (1971:437) säger att den som äger eller brukar mark inte får använda åtgärder som innebär avsevärda olägenheter för rennäringen, ifall de inte tillåtits av regeringen (Sametinget, 2018). Men vad som är en "avsevärd olägenhet" är inte konkret definierat och kan tolkas på åtskilliga sätt, något som märks i den variation av domstolsbeslut som tas. Renskötselrätten bygger på urminnes hävd, en juridisk rätt baserat på att man alltid brukat marken, men även detta kan vara svårt att bevisa då samerna historiskt har varit ett nomadfolk (Samer, 2022). De samer som bor i de södra delarna av Sápmi har ännu idag svårare att vinna rättsprocesser än de som bor mer norrut då det är svårare att hävda urminnes hävd på grund av de historiska tvångsförflyttningarna.

Det är viktigt att än idag uppmärksamma det förtryck som samiska folket har utsatts för och hur de påverkas av lagar och bestämmelser som skapats för att reglera Sápmi. Konflikten mellan svenska staten och samernas intressen är djupt rotad och synlig även idag. Det är utifrån denna historiska bakgrund som vi i denna uppsats har valt att fokusera på relationen mellan staten och samerna.

2 Frågeställning och syfte

I denna uppsats kommer vi att utifrån ett diskursteoretiskt perspektiv analysera debatter i riksdagen som behandlar samefrågor. Utgångspunkten för denna uppsats är således att det finns olika sätt som samer diskursivt framställs på och att detta bör medföra konsekvenser för politiken i samefrågor.

Motiveringen till att undersöka diskursen gällande samer i svenska riksdagen grundar sig i riksdagens till synes tvetydiga inställning till samers rättigheter och självbestämmande. Exempelvis har Sverige inte ratificerat ILO 169, konventionen om urfolks rättigheter, något som genererat kritik från bland annat FN och fristående rättsorganisationer (Interpellation 2014/15:427). Ett fastställande av ILO 169 hade betytt att samernas markrättigheter ska accepteras och respekteras och därtill att renskötselrätten ska likställas med andra markrättigheter i Sverige (Sametinget, 2018). Sålunda är denna undersökning även betydelsefull för samernas situation då lagar om urfolks rättigheter får konkreta konsekvenser för samernas levnadsförhållanden i Sverige idag.

I januari 2022 lagstadgades emellertid en konsultationsordning som innebär att regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter måste konsultera samiska företrädare innan de fattar beslut som kan ha särskild betydelse för gruppen (Regeringskansliet, 2022). Sverige har även ratificerat FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP), vilket inte är juridiskt bindande, men anses vara sedvanerätt (Förenta nationerna, 2007). Denna urfolksdeklaration etablerar ett globalt ramverk för säkerställande av urfolks rättigheter, överlevnad, värdighet och välmående samt utvecklar de befintliga mänskliga rättigheterna med applicering på urfolks specifika förhållanden (Ibid.).

Att Sverige samtidigt inte ratificerat ILO 169 visar därför på den dubbeltydighet riksdagen har inför att stärka samernas rättigheter. Detta tydliggörs ytterligare av att Sverige vanligtvis är effektiva i ratificering av nya konventioner gällande mänskliga rättigheter (Regeringskansliet, 2011). Det blir därför intressant att studera debatten som rör dessa frågor och diskursivt analysera den svenska riksdagens förhållningssätt till samer. Orsaken till att enbart undersöka debatter i riksdagen och inte samhället i stort - utöver de praktiska skälen - är att riksdagens yttersta uppgift är att representera folket. Användningen av detta forum

som empiriskt underlag kan därför ses som en reflektion av samhällets förhållande till och dess synsätt på samer. Våra frågeställningar är således:

- På vilket sätt beskrivs och benämns samer under debatter i riksdagen angående samefrågor?
- Hur kan sättet som samer beskrivs och benämns påverka beslut och lagstiftning inom samefrågor?

3 Bakgrund

Vi finner det relevant att ge en överblicksbild av den nuvarande samepolitiken i Sverige. Sameradion och SVT Sápmi skickade 2018 ut en enkät till de åtta partierna i Sveriges riksdag där de fick ta ställning till: ILO 169, en nordisk samekonvention¹ och samiskt inflytande över marker och naturresurser (Sveriges Radio, 2018). I denna del kommer vi att presentera hur de olika partierna svarade på dessa frågor för att kunna ge en överblicksbild av riksdagspartiernas allmänna hållning i samepolitiken.

Socialdemokraterna - Socialdemokratiskt parti

Socialdemokraterna tycker att man bör ratificera konventionen ILO 169 och att förslaget om en nordisk samekonvention är bra. Däremot tycker de att ett större samiskt inflytande över naturresurserna i Sápmi och att samebyar ska ha det “avgörande inflytandet över jakt- och fiskerättigheter på renbetesfjällen och ovanför odlingsgränsen” är mindre gynnsamt.

Moderaterna - Liberalkonservativt parti

Moderaterna svarar att de inte vet om man bör ratificera ILO 169 och menar att de ännu inte kan ta ställning i frågan om en nordisk samekonvention innan de analyserat kritiken riktad mot förslaget. De anser att det inte är gynnsamt ifall samerna får ett större inflytande över naturresurserna i Sápmi och att de situationer där samernas intressen kolliderar mot exempelvis gruvnäringen kan lösas av förhållningsregler utifrån domstolsbeslut. De passar på frågan om samer bör ha avgörande inflytande över jakt- och fiskerättigheter.

¹ Sverige, Finland och Norge samt respektive lands sameting har framförhandlat ett förslag om en nordisk samekonvention. Den skapar inga nya rättigheter men har som mål att vara normerande och likt flera av de andra lagarna garantera att existerande rättigheter efterlevs (Sametinget, 2019).

Sverigedemokraterna - Nationalistiskt och socialkonservativt parti

Sverigedemokraterna vill inte ratificera ILO 169 och tycker att ett större samiskt inflytande över naturresurserna i Sápmi är mindre bra. Däremot tycker de att förslaget om en nordisk samekonvention är bra. Att samebyar ska ha avgörande inflytande över jakt- och fiskerättigheter anser de vara ett sämre förslag.

Vänsterpartiet - Socialistiskt och feministiskt parti

Vänsterpartiet är mycket positiva till en ratificering av ILO 169 och de två gånger frågan varit uppe i riksdagen under mandatperioden 2014-2018 var Vänsterpartiet det enda partiet som stöttade en ratificering. De är positiva till en nordisk samekonvention samt menar att det är bra om samerna får ett större inflytande över naturresurserna i Sápmi. De är dessutom ensamma om att tycka att samebyar ska ha det avgörande inflytandet över jakt- och fiskerättigheter.

Miljöpartiet - Alternativt och grönt parti

Miljöpartiet anser att både en ratificering av ILO 169 och förslaget om en nordisk samekonvention är bra. Gällande frågan om huruvida samer bör få ett större inflytande över naturresurserna i Sápmi är de det enda partiet som anser att det är mycket bra. De passar på frågan om samebyar bör ha avgörande inflytande över jakt- och fiskerättigheter då partiet inte än har landat i vem avgörandet bör ligga hos.

Centerpartiet - Socialliberalt och grönt parti

Centerpartiet tycker att en ratificering av ILO 169 är mindre bra. De menar att frågor om samernas rättigheter bör hanteras på en rad olika sätt och bedömer att en ratificering i nuläget kan leda till fler konflikter än vad det skulle lösa. De passar på frågan om en nordisk samekonvention med motiveringen att riksdagen och partierna inte fått del av förslaget än och därför inte kan ta ställning. De tycker att ett större samiskt inflytande över naturresurser är mindre bra.

Liberalerna - Liberalt parti

Liberalerna menar att en ratificering av ILO 169 och förslaget om en nordisk samekonvention är bra. De passar på frågorna om större samiskt inflytande över naturresurser och huruvida samer ska ha avgörande inflytande i i jakt- och fiskerättigheter.

Kristdemokraterna - Kristdemokratiskt parti

Kristdemokraterna tycker att förslaget att ratificera ILO 169 är bra men att en nordisk samekonvention är mindre bra. De tycker att det är positivt om samerna får ett större inflytande över naturresurserna i Sápmi men mindre bra om de skulle få det avgörande inflytandet över jakt- och fiskerättigheter.

4 Tidigare forskning

Forskningsfältet om samer och samefrågor inom svensk politik är relativt välutforskat. En stor del av denna forskning består av undersökningar om de processer och institutioner som angår samer i Sverige. För denna studie kan den typen av forskning vara intressant till viss grad. I artikeln “Why not commit? - Norway, Sweden and Finland and the ILO convention 169” (Semb, 2012) undersöker artikelförfattaren dessa tre länders inställning till ILO 169 och varför Norge ratificerat konventionen, medan Sverige och Finland ännu inte har gjort det. Detta är angeläget för denna uppsats då artikeln lyfter förklaringar till varför det finns en ovilja att ratificera en konvention som skulle stärka samernas rättigheter i Sverige.

Vi är inte först med att använda ett diskursanalytiskt verktyg för att undersöka synen på samer. I Peter Johanssons avhandling “Samerna - ett ursprungsfolk eller en minoritet?” (2008) undersöker han den svenska diskursen om samer och på vilket sätt den har förändrats under perioden 1986 till 2005. Johansson jämför även den svenska diskursen med utvecklingen inom internationell rätt angående urfolk och minoriteters rättigheter under samma period. Artikelförfattaren drar slutsatsen att samer under perioden ifråga blivit omnämnda som urfolk men i den sociala praktiken ansetts vara en minoritet. Det krävs därför ytterligare reformer och nya politikområden med särskild inriktning på urfolk för att synen på samer i teorin och praktiken ska överensstämma. Vår uppsats kan i relation med denna ses som en uppföljning eller påbyggnad av Johanssons mer omfattande arbete. På så sätt är det möjligt att undersöka huruvida de slutsatser artikelförfattaren kommer fram till överensstämmer med vår undersökta tidsperiod.

Ett liknande arbete är även Apinya Talaloms uppsats “Sverige och ratificeringen av ILO 169”

(2021) som ur ett diskursanalytiskt perspektiv undersöker hur politiker argumenterat angående en svensk ratificering av ILO 169. I likhet med vår uppsats utgår Talalom ifrån

Will Kymlickas teoretiska perspektiv gällande urfolks rättigheter. Även om sättet som denna teori har tillämpats på kan tyckas vara bristfällig, har det samtidigt varit fördelaktigt att se hur teorin är möjlig att använda som ramverk att utgå ifrån. Artikelns slutsats är att det finns en rad orsaker till att ILO 169 inte har ratificerats, men att det samtidigt är möjligt att urskilja en tydlig konfliktlinje mellan de partier som vill snabba på processen till ratificeringen och de som är mer återhållsamma till lagförslaget. Talaloms empiriska underlag är interpellation 2014/15:27, som även används i denna uppsats. Slutsatserna som dras utifrån detta material kan jämföras med våra egna och kopplas till vår andra frågeställning; hur framställningen av samer påverkar de politiska besluten som tas gällande denna grupp.

5 Teori

5.1 Socialkonstruktivism och diskursteori

Diskursanalysen utgår ifrån en socialkonstruktivistisk syn på omvärlden, där en av de mest centrala aspekterna är antagandet om att verkligheten inte är separerbar från språket. Hur vi talar om och beskriver vår verklighet är hur vi gör den tillgänglig för oss. Socialkonstruktivismen är dock inte främmande till att det finns en objektiv verklighet, men det är genom språket och den vidare diskursen som vi skapar dess betydelse och mening (Winther Jørgensen och Phillips, 2000; 15). Att beskåda ett norrsken en kall vinternatt är därför att se en objektiv verklighet. Dock försöker människor sätta in norrskenet i meningsgivande sammanhang och infogar det således i en diskurs. Vissa förstår det som ett övernaturligt fenomen, andra som ett specifikt väderförhållande. Den diskursteoretiska metoden utgår därför ifrån antagandet att vår förståelse av verkligheten är förändringsbar och beroende av sin diskursiva kontext. Den sätter även ramen för våra sociala handlingar, vad som anses vara rätt att göra och det som är oacceptabelt; hur diskursen definierar den sociala verkligheten ligger därför till grund för hur människor agerar och skapar reella konsekvenser (Ibid.;12). Vår undersökning utgår ifrån den diskursteori som utvecklats av Jacques Lacan, Chantal Mouffe och Ernesto Laclau, där analysen främst syftar till att förstå olika sociala sammanhang som typer av diskursiva konstruktioner. Dessa diskurser är dock inte konstanta eller fulländade utan snarare förändringsbara (Ibid.; 50). De formar samhället och skapar strukturer, samtidigt som de i sin tur formas av samhället. Således gör vi antagandet att dessa diskurser påverkar folkets uppfattning och genom det påverkar de den

svenska samepolitiken. Dessutom menar denna teori att en enskild diskurs inte kan bli hegemonisk, istället präglas det sociala rummet av flera och konkurrerande diskurser (Ibid.; 48–49).

En aspekt som är relevant att beakta är den position man som författare har i en diskursteoretisk undersökning. Den bakgrund och förförståelse vi har för det ämne vi skriver om kommer att prägla uppsatsen och påverka hur vi genomför den. Särskilt svårt kan det bli att undersöka fenomen som för oss verkar självklara, men som vi har ambitionen att förklara uppkomsten av. Även forskaren är beroende och konstruerad av de diskurser som den tillhör, möjligen kan vi uppfatta ett visst uttalande på ett sätt inte andra skulle göra och dra slutsatser som personer med annan förförståelse inte skulle ha gjort. Som vi tidigare nämnt utgår vi ifrån antagandet att verkligheten inte omedelbart kan betraktas som objektiv. Istället är sättet som vi uppfattar vår omvärld till stor del präglad av sättet vi förstår och kategoriserar den (Winther Jørgensen och Phillips, 2000; 11). Den epistemologiska utgångspunkten för denna uppsats skiljer sig på så vis från den positivistiska kunskapsteorin då vi menar att det även finns ett värde i den subjektiva uppfattningen av verkligheten. Att således försöka nå ett objektivt resultat i vår uppsats är knappast möjligt, om ens önskvärt. Med en kvalitativ undersökning har vi inte heller några ambitioner att uppsatsen på ett precist sätt ska kunna replikerats och användas på ett nytt material. Vårt analysverktyg är direkt anknutet till denna undersökning och för att göra liknande i framtiden kommer det krävas att på nytt finna de analysverktyg som är mest lämpliga att använda för den specifika undersökningen.

5.2 Teoretisering av urfolks rättigheter

Som ett teoretiskt ramverk att utgå ifrån i analysen, ska vi använda Will Kymlickas teori om rättigheter för urfolk från boken “Politics in the vernacular” (2001). En nationell minoritet kan definieras som en “grupp med en uttalad samhörighet som till antalet har en icke dominerande ställning i samhället” (Schmidt, 2022), medan urfolk är “ättlingar till de första mänskliga invånarna i ett visst geografiskt område (Lewenhaupt, Stenberg, 2022). Will Kymlicka menar att det inte är möjligt att likställa dessa två grupper. Istället är det nödvändigt att göra en åtskillnad mellan dem och Kymlicka hävdar dessutom att det finns legitima skäl till att urfolk bör ha vissa rättigheter som minoritetsgrupper inte ska ha tillgång till (Kymlicka, 2001; 120-121). För det första finns historiska argument - urfolkens historiska land har koloniserats och särskilda rättigheter är ett sätt för dem att återfå en del

av sin “nedärvda” suveränitet (Ibid.;125). Denna rättighet står dock ofta i motsättning till staters vilja att kunna nyttja detta land. Ett flertal exempel på denna motsättning finns i Sverige, där det uppmärksamade “Girjasmålet”² kan statueras som ett tydligt exempel (Haupt, 2020). För det andra krävs det särskilda rättigheter som ett sätt att kunna säkerställa gruppens fortsatta möjlighet att utöva sin kultur. Då ursprungsfolk ofta lever under orättvisa förhållanden, präglade av kolonialism till följd av nationsbildningar och gränsdragningar, samt exploatering av deras historiskt ägda marker, är de mänskliga rättigheterna otillräckliga för denna grupp - och utöver dessa krävs det även specifika urfolksrättigheter för att till fullo värna om dessa grupper (Kymlicka, 2001; 125ff.). Vidare menar han att det inte går att precisera exakt hur dessa rättigheter ska tillämpas - den stora variationen mellan olika ursprungsfolk innebär att rättigheternas utformning måste anpassas beroende på omständigheterna (Ibid.).

Vi har valt att använda Will Kymlickas teoretisering av urfolks rättigheter som utgångspunkt för vår analys på grund av dess tydliga uppdelning mellan ursprungsfolk och minoritet. Dock anser vi att uppdelningen mellan de som kategoriseras som urfolk snarare än en minoritet inte är en självklarhet och benämningen av en grupp kommer vara av hög relevans för sättet den behandlas på. Som kommer diskuteras i de utredande delarna av denna uppsats har vi funnit olika beskrivningar av samer beroende på argument och utgångspunkt. Kymlicka ger oss således teorin om varför dessa olika benämningar får en stor relevans för samefrågor. Vårt förväntade svar är att sättet som samer beskrivs på dessutom kommer att synas och påverka den politiska praktiken. Vi vill dock poängtera möjligheten till ett resultat som visar på att det existerar beskrivningar som ligger utanför dessa två kategoriseringar. Resultatet kan komma att visa på att denna uppdelning i praktiken inte är lika uppenbar och att synen på samer både är ursprungs- och minoritetsbetonad.

6 Metod

Metoden som har använts i denna uppsats är en diskursteoretisk analys utvecklad av Lacan, Laclau och Mouffe. Vi har valt att använda denna metod då dess premisser är att det finns flera konkurrerande diskurser i det sociala rummet (Winther Jørgensen och Phillips, 2000;

² Girjasmålet är ett svenskt rättsfall mellan svenska staten och Girjas sameby gällande upplåtelseätten till småviltsjakt och fiske på samebyns område. Målet har pågått sedan 2009 då Girjas stämde staten och år 2020 dömde Högsta domstolen att Girjas sameby har ensamrätt till jakt och fiske på området på grund av urminnes hävd och att staten saknar den rätten (Högsta domstolen mål T 853-18, 2020; Svenska Samernas Riksförbund).

33ff.). Utifrån detta har vi ambitionen att finna och klargöra diskurserna som går att synliggöra i vårt material. Mouffe, Laclau och Lacan har inte själva utformat en modell för hur man bör utföra en detaljerad diskursteoretisk analys av ett empiriskt material, något som gjort att vi själva fått skapa ett lämpligt sätt att genomföra undersökningen. Operationaliseringen har Lacans teori om *ekvivalenskedjor* som utgångspunkt (Ibid.; 49-51). Jacques Lacan menar att jagets identitet, i likhet med den objektiva verkligheten är innehållslös, meningen skapas genom identifiering av saker utanför en själv. Identiteten kan exempelvis formas utifrån den sociala klass man föds in i. Identiteten *proletär* kan kopplas samman med karaktärsdragen "hårt arbetande" eller "förtryckt", något som ställs emot identiteten *överklass* som har annorlunda attribut. Olika identiteter är skapade genom den diskurs som sätter gränser för och definierar identiteten. På samma sätt som diskursen definierar och positionerar den enskilda individen, sker också den processen på gruppnivå. En person som definierar sig själv som *proletär* kommer även kunna identifiera sig med *proletariatet*. Den personliga och kollektiva identiteten liknar således varandra. (Winther Jørgensen och Phillips, 2000; 50). För att operationalisera denna metod kommer vi att använda Winther Jørgensen och Phillips (2000; 33ff.) begrepp i vår undersökning:

Mästersignifikanter - begrepp som i sig själva är tomma, men som genom att knyts samman med andra tecken skapar en mening åt begreppet. I denna undersökning är *samer* mästersignifikanten.

Signifikanter - Begrepp som knyts samman med andra signifikanter och mästersignifikanter för att ge dem mening. I denna undersökning är exempelvis *urfolk*, *minoritet* och *förtryck* signifikanter som knutits samman med mästersignifikanten *samer*.

Operationaliseringen går följaktligen ut på att finna signifikanter och på så sätt lokalisera ekvivalenskedjor i vårt material för att se hur olika diskurser framställer *samer* under debatter i riksdagen.

7 Empiri

Vi har valt att avgränsa denna uppsats till att enbart omfatta Sverige. Möjligen vore det gångbart att göra en liknande undersökning som inte enbart undersöker en svensk kontext, utan har ett större omfång. För denna uppsats finner vi dock den svenska kontexten tillräcklig och med bakgrund av resonemangen i introduktionen anser vi även

sammanhanget relevant. Med tanke på att vi studerar uttalanden är det även lämpligt att använda ett material som är på svenska. Översättningar av begrepp från andra språk hade troligen fungerat men det finns en betydande risk att översättningarna skulle tappa sin originella innebörd. Följaktligen är det bra i både praktisk och metodologisk mening att enbart använda en svensk kontext.

Källmaterialet vi har valt att använda är riksdagsdebatter och interpellationer gällande samefrågor som ägt rum mellan 2012 och 2022. Att använda detta som empiriskt underlag är lämpligt därför att olika partiers framställning och beskrivning av samer blir tydligt och jämförbart då samma frågor besvaras och diskuteras av talarna. Dessutom är debatter i riksdagen passande som empiriskt underlag på grund av dess centrala del i politiskt beslutsfattande och riksdagens uppgift att representera medborgarna. Ur ett praktiskt perspektiv är det dessutom gynnsamt att använda debatter i riksdagen som underlag tack vare materialets tillgänglighet - något fördelaktigt för läsaren som själv vill granska det använda materialet.

Vi har valt tidsbegränsningen 2012–2022 då uppsatsens fokus ligger på dagens framställning av samer. Tidsperioden är vald för att kunna använda ett relativt stort material - en kortare tidsperiod skulle innebära ett mindre material att kunna jobba med. Samtidigt kan inte tidsperioden vara alltför lång då detta kan innebära att materialet som används kan anses vara irrelevant och alltför gammalt för att kunna representera nutida diskurser. Eftersom diskursteorin betonar språkets betydelse behöver materialet läsas noggrant och för att få en djupare förståelse och inblick i diskurserna är en relativt snäv avgränsning nödvändig.

Vårt första steg för att finna lämpligt material har varit att samla alla riksdagsdebatter och interpellationer från denna tidsperiod där ordet *samer* har nämnts. Vidare har vi kategoriserat debatterna utifrån ämnena de berör, såsom ILO 169, rennäring och mark- och jakt rättigheter, för att sedan kunna ta ställning till debatterna vi ansett vara mest relevanta med hänvisning till frågeställningen. Faktorer som vi har tagit i beaktning när vi valt det mest lämpliga materialet har varit följande:

Vilka frågor som diskuterats - Huruvida debatter enbart i förbifarten nämnt samer eller om det tydligt angått samefrågor.

Vilka som deltar - Vi har försökt skapa en variation i det material som har använts och därför valt riksdagsdebatter och interpellation där flera olika partier har medverkat.

Lämplighet för diskursanalys - Kritiskt granskat debatternas lämplighet som material för att kunna undersöka hur partierna beskriver samer.

Utifrån dessa kriterier har vi funnit följande debatter mest lämpliga som empiriskt underlag:

- Interpellation 2014/15:427 - Interpellationen angår huruvida Sverige ska ratificera ILO 169 och i debatten deltar Vänsterpartiet och Miljöpartiet.
- Interpellation 2012/13:488 - Denna interpellation är initierad av Olle Larsson (SD) och angår huruvida ett svenskt sameting verkligen kan rättfärdigas utifrån ett demokratiskt perspektiv. Interpellationens besvaras av den dåvarande jordbruksministern Eskil Erlandsson (C).
- Interpellation 2012/13:390 - Även denna interpellation är initierad av Olle Larsson och besvarad av Eskil Erlandsson. Diskussionen kretsar runt samernas ställning som ett urfolk och de konsekvenser detta får för politiken och andra samhällsgrupper.
- Debatt om förslag 2021/22 KU:4 - I denna debatt diskuteras förslaget om en lagstadgad konsultationsordning i frågor med särskilt intresse för samer. I debatten deltar Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet, Liberalerna, Socialdemokraterna och Miljöpartiet. I samma ärende finns det även en votering angående förslaget, något som utöver debatten kommer att användas som underlag.

8 Resultat

Som vi presenterade i metodkapitlet använder vi i denna uppsats diskursteori och mer specifikt ekvivalenskedjor för att kunna urskilja olika typer av diskurser. Uppsatsens resultatdel består av två delar, där den första delen är en kodning där vi fastställer de olika diskurserna utifrån hur det har argumenterats och resonerats under debatter i riksdagen. Kodningen kommer presenteras i form av citat och parafraaser hämtade ur debatterna. De fyra variabler kodningen består av, är valda utifrån att de är återkommande teman i vår empiri och relevanta för att kunna synliggöra skillnader mellan diskurserna. Utifrån denna kodning har vi därefter kunnat synliggöra ekvivalenskedjor till respektive diskurs och i resultatets andra del presenterar vi dessa samt undersöker skillnaderna mellan diskurserna. Våra två frågeställningar - (1) hur samer framställs under debatter i riksdagen och (2) hur detta kan påverka reformer och lagstiftning i samefrågor - kommer att besvaras parallellt. Detta är på grund av att de två frågeställningarna i mångt och mycket kan förklara varandra - att besvara den ena separat skulle försvåra att besvara den andra och vice versa. Vad vi

dessutom finner relevant att poängtera är att denna undersökning inte har ambitionen att klargöra exakt vilka partier som företräder en viss diskurs. Istället finner vi ett egenvärde i att kunna urskilja olika diskurser, även om vi inte kan klargöra exakt vilka som företräder den ena eller andra. Detta beror på att diskurser är förändringsbara och att det inom ett parti kan existera ett flertal olika diskurser. Det skulle således bli fel att med bestämdhet hävda vilka partier som företräder en viss diskursiv position. Med bakgrund av detta har vi bland annat sett att det i Sverigedemokraterna både finns företrädare från diskurs två och tre.

8.1 Kodning

Tabell 8.1

Diskurser <hr/> Variabler	Diskurs 1.	Diskurs 2.	Diskurs 3.
Beskrivning av samer	<p><i>Urfolk</i> V tycker inte att Sverige gör tillräckligt för att tillgodose samer de rättigheter de har som ursprungsbefolkning. (V)</p> <p>“Svensk lagstiftning bör spegla samers position som urfolk och att lagstiftning bör överensstämma med internationell standard” (V)</p> <p>“[S]amernas [<i>berättigade</i>] intressen och tillgång till sina traditionella marker”(V)</p>	<p><i>Urfolk</i></p> <p>“År 1977 erkände Sveriges riksdag samerna som urfolk, och sedan 2011 framgår samernas särställning i Sverige av 1 kap. 2 § regeringsformen.” (C)</p> <p>Det samiska folket och dess kultur är en essentiell del av den svenska nationen och har varit så sedan urminnes tider. (SD)</p>	<p><i>Minoritet</i> “[B]egreppet ursprungsbefolkning måste omvärderas” (SD)</p> <p>Finns inga argument för särbehandling av just samer. De är inte det egentliga urfolket, istället är de en av många grupper som befunnit sig i norra Sverige under en lång period. (SD)</p> <p>“Att dessa näringsidkare här har rättigheter som den övriga befolkningen [...] saknar är paradoxalt, och närmast att likna vid en strukturell rasism.” (SD)</p> <p>“Näringsetnisk rensning” att enbart samer har laglig rätt att bedriva rennäring. (SD)</p>

<p>ILO-169 och konsultationsordningen</p>	<p>“ILO 169 är en viktig konvention då den handlar om urfolks särskilda rättigheter” (MP, ang. ILO 169)</p> <p>V anser det självklart att ILO 169 ska ratificeras och garantera samers rättigheter, Sverige har blivit kritiserade av bl.a. FN för att konventionen inte har ratificerats. (V, ang. ILO 169)</p> <p>“FN:s rasdiskrimineringskommitté har dessutom rekommenderat Sverige [...] att ge samerna ett större inflytande över sitt landområde så att samernas rättigheter överensstämmer med FN:s konventioner.” (V)</p> <p>Konsultationsordningen ger samer en lagstadgad rätt att vara delaktiga i beslut som berör dem. (S ang. konsultationsordning)</p> <p>Konsultationsordningen kommer att bli ett sätt att stärka urfolksrätten. Menar att det krävs ännu mer för att i framtiden stärka samers rättigheter. (MP, ang. konsultationsordning)</p>	<p>“Sammantaget kan konstateras att det finns en omfattande kritik mot regeringens förslag avseende bland annat äganderätt, kostnader, mer tidskrävande processer och ökad administrativ börda” (M, ang. konsultationsordning)</p> <p>Lagen kan förstärka de redan existerande konfliktlinjer som finns mellan samer och andra intressegrupper i samma område. (C, ang. konsultationsordning)</p> <p>“Konsultationsskyldigheten riskerar att bli alltför omfattande och leda till mer administration, ökade kostnader samt förlängda handläggningstider.” (SD, ang. konsultationsordning)</p>	<p>“Samiska folkets rätt till medbestämmande, men staten har även ett [<i>bredare ansvar för samtliga av landets invånare</i>]. Dessa två intressen måste balanseras och vägas mot varandra. I praktiken misslyckas regeringens proposition med att göra detta. Vi yrkar därför avslag på propositionen” (SD, ang. konsultationsordning)</p>
--	--	---	--

<p>Samiskt inflytande i politiken</p>	<p>V har uttryckt oro över hur minerallagstiftningen påverkar samer negativt.³ (V)</p> <p>“Bevara samiska kulturen, språket och näringar”. (MP)</p> <p>“[M]inerallagen präglas av en obalans där företagen har stora rättigheter och där samerna och lokalbefolkningen ofta känner sig maktlösa inför de kommersiella intressena.” (V)</p>	<p>C menar att samer är ett urfolk som sålunda har rätt till en viss grad av självbestämmande och konsultation i frågor som angår det samiska samhället. (C)</p> <p>“Genom dialog kan [man] hitta praktiska lösningar för att tillgodose olika, och helst alla, markanvändares behov och önskemål” (C)</p> <p>“Samernas rättigheter ska värnas, samtidigt som andra intressen måste respekteras och beaktas.” (M)</p>	<p>“Sametinget som en statlig myndighet som är baserad på just etnisk tillhörighet anser jag inte vara förenligt med demokratiska grundvalar.” (SD)</p> <p>Sametinget är ett tecken på en strukturell rasism i samhället. (SD)</p> <p>Bör inte finnas ett samiskt parallellsamhälle, bara ett och enhetligt svenskt samhälle. (SD)</p>
<p>Förtryck av samer</p>	<p>“Samerna har genom århundradena blivit bestulna på sitt språk, sin kultur, sina liv och sina mänskliga rättigheter” (MP)</p> <p>“Under århundraden har samerna i Sverige och i Norden känt sig tillbakaträngda” (V)</p> <p>“Statens samepolitik är ju en oerhört mörk historia där samerna har utsatts för otaliga oförrätter och kränkningar.” (V)</p>	<p>“Det är viktigt att hålla i minnet att många av de intressekonflikter som uppstått [...] är ett resultat av historiska omständigheter som ingen nu levande person kan lastas för.” (C)</p>	<p>“Landsbygdsministern talar om tvångsförflyttning. Det var ingen tvångsförflyttning, hävdar jag.” (SD)</p>

³ Den svenska minerallagstiftningen kommer ofta i konflikt med urfolksrättigheter. FN:s rasdiskrimineringskommitté (CERD) har kritiserat minerallagstiftningen och krävt stopp för gruvprojekt i Sverige då de menade att minerallagstiftning kränker urfolksrättigheter (Sveriges natur, 2016).

8.2 Analys

Utifrån denna kodning märker vi att diskurs ett och två ter sig lika i den första variabeln, medan diskurs tre tydligt utmärker sig. Det är först i de efterkommande variablerna som det tydligt finns en skillnad mellan alla tre. Utifrån det empiriska materialet har vi kunnat karaktärisera tre typer av diskurser gällande hur samer framställs under debatter i riksdagen som kommer att presenteras i detta kapitel.

Diskurs 1: Den princip-centrerade diskursen

“Låt mig vara tydlig med att med den urfolksstatus samerna har, kommer också rättigheter, och det kan inte enbart vara rättigheter på ett papper eller vagt i teorin, vilket innebär att annat kan komma att få stå tillbaka.” (Betänkande 2021/22:KU4)

Så säger Jessica Wetterling från Vänsterpartiet angående en konsultationsordning i frågor med särskild betydelse för samer. Den diskursiva position hon företräder tolkar vi som de mest positiva till särskilda rättigheter för samer och diskursen innehåller de partier och ledamöter som tydligt och genomgående anknyter samerna med begreppet urfolk. De som i vårt material främst har företrätt denna diskurs är riksdagsledamöter från Vänsterpartiet och Miljöpartiet. I citatet ovan framhålls det hur samernas särställning som ett urfolk innebär rättigheter med direkt anknytning till gruppens folkrättsliga status, något som tydligt går i linje med Will Kymlickas resonemang om urfolks berättigande till särskilda rättigheter. I Kymlickas argumentation är en grups status som urfolk eller ej avgörande för de rättigheter gruppen bör kunna utkräva (Kymlicka, 2001; 120). Att Wetterling poängterar samernas urfolkstatus kopplat till rättigheter är sålunda ett tecken på den centrala del detta begrepp har för gruppens positionering i samefrågor. Även om det inte uttalas explicit, verkar det troligt att de rättigheter Wetterling och diskursen kopplar urfolks rättigheter till är de skrivna i FN:s urfolksdeklaration. Denna deklaration är ett ramverk för rättigheter som stater som skrivit på ska arbeta för att realisera och Wetterling beklagar sig över att konsultationsordningen inte har anknytits till denna deklaration. Ekvivalenskedjan för denna diskurs har vi således tolkat som: samer - urfolk - FN:s urfolksdeklaration.

Med bakgrund från vår kodning av denna diskurs har vi kommit fram till att anföranden från gruppens företrädare ofta har grunden i *principiella* argument. Med detta menar vi att argumenten för att stärka samernas rättigheter inte utgår från reella fördelar som lagförslagen kan innebära. Exempelvis hur en konsultationsordning kan gynna Norrlands

näringsliv eller att ILO 169 vore bra för svensk export. Istället används principiella argument där gruppens företrädare fastslår att samer har *rätt* till lagar som skulle stärka gruppens rättigheter. Inget fokus läggs på de konsekvenser för samhället eller andra grupper som utökningen av samers rättigheter kan innebära och diskursen präglas av att samernas intressen går före grupper inte kategoriserade som urfolk. Denna tolkning bekräftas av Jonas Sjöstedt när han gällande en svensk ratificering av ILO 169 säger att det “[...] ibland i den här konflikten, är rimligt att de viktigaste områdena för renskötseln - renskötselns kärnområden - har företräde framför andra intressen” (Interpellation 2014/15:427).

Sjöstedts resonemang bygger dessutom på att det finns en skiljelinje mellan samernas och andra gruppers intressen. Sjöstedt hävdar att “det finns en konflikt mellan det moderna samhällets expansion och den samiska livsstilen och traditionen” (Betänkande 2021/22:KU4). Han förmedlar således en bild av att samer är avskilda och i viss grad oförenliga med det moderna majoritetssamhället. Inga kompromisser är möjliga, istället måste den ena gruppen gynnas på bekostnad av den andra. Att därför förespråka en konsultationsordning eller ILO 169 har därför potentialen att ge samer de verktyg nödvändiga för att gruppens intressen ska kunna beaktas; detta i enlighet med flera delar av FN:s urfolksdeklaration, som att urfolks traditioner och kultur måste kunna bevaras (Förenta nationerna, 2007;3).

En annan aspekt som verkar särpräglad denna diskurs från de övriga, är att återkommande använda Sveriges historiska skuld gentemot den samiska befolkningen som en del av argumentationen. I likhet med den svensk-samiska historien som beskrevs i uppsatsen första del, är diskursens företrädare uppmärksamma på hur historien av samiskt förtryck kan synas idag och dessutom användas för att legitimera politiska beslut till samernas fördel. Alice Bah Kuhnke (MP) säger i debatten om en svensk ratificering av ILO 169 att “[s]amerna har genom århundradena blivit bestulna på sitt språk, sin kultur, sina liv och sina mänskliga rättigheter”. Att beakta den historiska skuld som Sverige kan tänkas ha gentemot samer går i linje med det tidigare resonemanget om att denna diskurs lägger särskild tyngd på de principiella argumenten för särskilda rättigheter till samer, snarare än resonemang som tar fler intressen i anspråk. Även detta är något som överensstämmer med FN:s urfolksdeklaration som poängterar att urfolkens historia ofta är präglad av kolonialism och exploatering (Förenta nationerna, 2007; 3). Dessutom liknar dessutom detta Kymlickas resonemang om att det historiska förtrycket mot samer bör legitimera utökade rättigheter för denna grupp (Kymlicka, 2001; 125ff.). På grund av att urfolk i ett historiskt perspektiv ofta

har blivit fråntagna sin mark och inte kunnat praktisera sin kultur och livsstil, kan särskilda rättigheter för gruppen innebära att återge urfolket delar av sitt historiska självbestämmande.

Sammanfattningsvis är denna diskurs till hög grad präglad av synen på samer som ett urfolk, där begreppet urfolk i teorin även omsätts i praktiken i form av förslag och en progressiv samepolitik. Ifall denna diskurs vore hegemonisk skulle det vara högst troligt att den svenska samepolitiken skulle präglas av att vara mer progressiv och långtgående än den nuvarande. Reformen som att ratificera ILO 169 skulle troligen införas och liknande lagstiftning som beaktade samiska intressen vore enklare att rösta igenom i riksdagen. Detta är dock långt ifrån hur samepolitiken ser ut idag och i nästkommande del kommer vi att analysera en diskurs med en mer reserverad inställning i samefrågor.

Diskurs 2: Den konsekvens-centrerade diskursen

“[D]e långsiktiga effekterna av det nya regelverket [är] i nuläget svåra att fullt ut överblicka. Många olika aktörer berörs, vars intressen måste balanseras och vägas mot varandra. Samernas rättigheter ska värnas, samtidigt som andra intressen måste respekteras och beaktas.” (Betänkande 2021/22:KU4)

Så säger Moderaternas riksdagsledamot Karin Ledström gällande en konsultationsordning i frågor särskilt angelägna för samer och statuerar ett gott exempel för den konsekvens-centrerade diskursen. Denna grupp består av de partier och riksdagsledamöter som förenar samer med begreppet urfolk, men där ekvivalenskedjan skiljer sig från den tidigare princip-centrerade diskursen. Dock verkar diskursens företrädare vara försiktiga med att explicit använda begreppet urfolk anknutet till samer. Däremot finner vi fortfarande att diskursen beskriver samerna på ett sätt som till hög grad liknar diskurs ett och implicit framställer gruppen som ett urfolk. Exempelvis säger Mikael Strandman (SD) att “det samiska folket och dess kultur är en essentiell del av den svenska nationen och har varit så sedan urminnes tider” (Betänkande 2021/22:KU4). De vi funnit som främsta företrädare för diskursen har varit riksdagsledamöter från Moderaterna och Sverigedemokraterna, men möjligen även Kristdemokraterna som röstade emot förslaget om en konsultationsordning men som inte deltog i riksdagsdebatten gällande förslaget i fråga. Dessutom har vi kategoriserat Centerpartiet i diskursen som förvisso röstade för en konsultationsordning men i debatten kritiserade förslaget på grund av de konflikter som kan skapas ifall man stärker samernas rättigheter.

Denna grupp skiljer sig från den föregående då den är kritisk till frågor gällande särskilda rättigheter för samer och på så vis inte knyter urfolk med berättigandet av särskilda rättigheter. Snarare lyfts konkreta konsekvenser upp i riksdagsdebatten som kan medföra att samernas rättigheter förstärks. Mikael Strandman från Sverigedemokraterna exemplifierar detta då han i debatten om en konsultationsordning säger att “[k]onsultationsskyldigheten riskerar att bli alltför omfattande och leda till mer administration, ökade kostnader samt förlängda handläggningstider. Det är alltså mycket sannolikt att förslaget resulterar i samhällsekonomiska kostnader” (Betänkande 2021/22:KU4). Detta uttalande är beträffande likt Karin Ledströms resonemang och fastän dessa två ledamöter i samma debatt implicit framhåller att samer är ett urfolk, röstade bådas respektive parti nej till förslaget. Anledning var att konsekvensen av mycket administrativt arbete, som de menar att förslaget skulle innebära, överstiger det principiella argumentet att samer bör vara berättigade till dessa rättigheter. På så sätt är denna grupp mer distanserad från FN:s urfolksdeklaration i jämförelse med den föregående. Även om de åtminstone i teorin använder urfolk som begrepp för samer, är de samtidigt kritiska till förslaget om en konsultationsordning, en lag som går i linje med urfolksdeklarationens betoning på att staten ska vara öppen inför att urfolk organiserar sig och deltar i politiken (Förenta nationerna, 2007; 4). Med bakgrund av detta har vi valt att kalla denna diskurs för den konsekvenscentrerade diskursen, på grund av den centrala roll som *konsekvenserna* av lagstiftningen skulle innebära.

Ekvivalenskedjan kan således beskrivas som följande: Samer - ursprungsbefolkning - “?”. Frågetecknet får i denna bemärkelse representera gruppens diffusa uppfattning om vad urfolk i praktiken innebär för något. Det verkar felaktigt att tolka denna diskursiva position inom samefrågor som antingen för eller emot särskilda rättigheter då det möjligen kan finnas vissa rättigheter som även utifrån en konsekvenscentrerad utgångspunkt kan vara legitima. Vi sätter därför ett frågetecken för att symbolisera att vi inte kan urskilja en tydlig eller genomgående signifikant till *urfolk*.

Möjligen kan man diskutera huruvida diskursen visar på en skillnad mellan beskrivningen av samer i teorin och hur de i den sociala praktiken blir behandlade som en minoritetsgrupp. Detta överensstämmer resultatet som Peter Johansson redovisar i sin avhandling ”Samerna - ett ursprungsfolk eller en minoritet? En studie av svensk samepolitik 1986–2005” (2008; 268). Johansson konstaterar att samepolitiken under den undersökta perioden har tagit föga steg i att närma sig en samepolitik som speglar gruppens ställning som ett urfolk. Snarare verkar den konkreta politiken ge sken av att samer är en minoritetsgrupp samtidigt som den

i teorin beskrivs som ett urfolk (Ibid; 253). Med bakgrund av detta finner vi det möjligt att kunna hävda att denna diskurs i svensk samepolitik knappast är ett nytt fenomen, utan även uppenbarats sig under Johanssons undersökta tidsperiod 1986–2005. Detta visar på att enbart definiera samer för ett urfolk knappast är tillräckligt. Istället krävs det att denna definition även omsätts i praktiken. Eventuellt sträcker sig denna diskurs längre än de exempel som tagits upp här. Att Sverige ännu inte ratificerat ILO 169 kan ses som ett tecken på att denna diskurs är betydligt mer framträdande än den förra och liknar i större utsträckning hur dagens samepolitik ser ut idag.

Diskurs 3: Den kritik-centrerade diskursen

Den tredje diskursen är den som totalt motsätter sig bilden av samer som ett urfolk och därmed att de överhuvudtaget har en folkrättslig särställning i Sverige. Denna diskurs kan tydligast ses i resonemangen gällande samefrågor som förs av den före detta riksdagsledamoten för Sverigedemokraterna, Olle Larsson. Detta uttrycks explicit i interpellationsdebatten med den dåvarande landsbygdsministern Eskil Erlandsson. Olle Larsson initierar debatten med ändamålet att ifrågasätta och problematisera samernas ställning som urfolk.

Det är inte begripligt att samer i Sverige generellt är klassade som ursprungsbefolkning, och jag har ingen förståelse för att de renskötande samerna i Dalarna, Härjedalen och Jämtland också tilldelas de privilegier som följer med renskötsel. Att dessa näringsidkare här har rättigheter som den övriga befolkningen – alltså även de övriga samerna som inte är renägare – saknar är paradoxalt, och närmast att likna vid en strukturell rasism. (Interpellation 2012/13:390)

Olle Larsson presenterar här vad som bör kallas för en alternativ svensk historieskrivning. För det första menar Larsson att samer utifrån FN:s definition inte kan kallas för ett urfolk och för det andra inte heller upplevt något förtryck eller diskriminering från den svenska staten. Denna diskurs skiljer sig i högsta grad ifrån de andra, både i den typ av samepolitik man förespråkar samt i den allmänna uppfattningen av det samiska arvet i Sverige. Hur denna diskurs visar sig i konkreta frågor uppenbarar sig i interpellationsdebatten gällande svenska Sametinget. Olle Larsson ställer sig mycket kritisk till att det finns ett svenskt sameting och menar att “[s]tatens särskilda gynnande av den samiska gruppen sker på bekostnad av andra kulturer och minoritetsgrupper som lever parallellt” (Interpellation 2012/13:488). Mot bakgrund av Larssons och Sverigedemokraternas illvilja att kalla samer

för ett urfolk innebär det i praktiken att alla särskilda rättigheter för samer blir diskriminerande mot andra minoriteter som inte åtnjuter de särskilda rättigheterna. Ekvivalenskedjan är därför i grunden annorlunda den som de övriga diskurserna visar och kan definieras som följande: Samer - minoritet - särskilda rättigheter inte nödvändiga.

Istället för att samer knyts samman med *urfolk*, används *minoritet* som signifikant. Genom en sådan beskrivning är det möjligt att samefrågor inte ska ta avstamp utifrån FN:s urfolksdeklaration som Sverige har skrivit under. Denna positionering i frågor kan tolkas som den tydligaste motdiskursen då den i grunden ifrågasätter den vedertagna uppfattningen om att samer är ett urfolk. Detta är med denna bakgrund som vi kallar diskursen för den *kritik-centrerade*. En rimlig fråga gällande denna diskurs är vilka anledningar som kan ligga till grund för en alternativ historieskrivning om samer i Sverige. Varför är Larsson och Sverigedemokraterna ovilliga att benämna samer som ett urfolk? Utifrån debatten gällande ett svenskt sameting vill Larsson gärna lyfta detta som ett demokratiproblem - att alla medborgare i Sverige ska vara del av samma demokratiska gemenskap (Interpellation 2012/13:488). Med ett kritiskt öga går det dock att finna andra möjliga orsaker till denna diskurs. Som Anne Julie Semb poängterar i artikeln "Why (not) commit? - Norway, Sweden and Finland and the ILO convention 169" har det i den svenska samepolitiken funnits konflikter mellan samer och andra grupper gällande markrättigheter i Sápmi (2012; 139). Dessa konflikter är även något som påverkar samepolitiken på nationell nivå, som tydligt visas i den föregående diskursen. Att motsätta sig bilden av samer som ett urfolk kan möjligen bli ett sätt att förenkla och hitta lösningar på de pågående intressekonflikterna då de särskilda rättigheterna för samer idag gör konflikterna mer komplexa. Utan definitionen av samer som ett urfolk skulle detta ej behöva beaktas. De rättsliga principer för urfolk som står i FN:s urfolksdeklaration gör att land som historiskt tillhört samerna inte hur som helst kan nyttjas av andra grupper (Förenta nationerna, 2007; 4). Att förneka samernas ställning som urfolk gör att gruppens intressen blir likställda med de övriga och relevansen av gruppens intressen minskar markant. Ifall denna diskurs vore hegemonisk skulle det därför vara troligt att konflikten mellan samiska och andra gruppers intressen skulle minska och förenklas. Samerna särskilda ställning i dessa konflikter skulle likställas med de övriga och enkelt kunna ses förbi.

9 Slutdiskussion

Sammanfattningsvis har vi funnit tre olika diskurser gällande samefrågor utifrån de analyserade debatterna i riksdagen. Den princip-centrerade diskursen präglas av en ekvivalenskedja där begreppet samer kopplas samman med urfolk och FN:s urfolksdeklaration. Denna diskurs argumenterar i hög grad utifrån den principiella utgångspunkten att samer anses ha rätt till särskilda rättigheter, oavsett de konsekvenser detta kan innebära för samhället i sin helhet. Detta skiljer sig från den konsekvens-centrerade diskursen som har granskats. Även den tar sitt avstamp i att samer är ett urfolk, men diskursens företrädare är mer reserverade i samefrågor och röstade nej till en konsultationsordning. Diskursen lägger större fokus på de praktiska svårigheterna i att implementera dessa politiska beslut, snarare än de principiella argumenten. Den tredje diskursen skiljer sig avsevärt i jämförelse med de två föregående och förhåller sig kritisk till beskrivningen av samer som ett urfolk. Istället för att utgå ifrån den beskrivningen, vill denna diskurs påstå att samerna snarare är en av många minoriteter i Sverige. Med signifikanten minoritet, snarare än urfolk kan de hävda att särskilda rättigheter för denna grupp är diskriminerande mot andra.

Resultatet av vår **första frågeställning** - hur samer beskrivs och benämns i debatter i riksdagen - visar att det finns ett flertal motstridande diskurser som framställer samer på olika sätt under debatter i riksdagen. Skillnaderna mellan de olika diskurserna ligger i sättet samer framställs och beskrivs på, vilka aspekter fokuset läggs på och i vilken utsträckning man beaktar FN:s urfolksdeklaration.

Vad vi finner särskilt intressant i undersökningens resultat är den skillnad som begreppet urfolk får i de olika diskurserna. I den konsekvens-centrerade diskursen beskrivs samer som ett urfolk men intar samtidigt en kritisk hållning till utökade rättigheter för denna grupp. Diskursen kan beskrivas som svårförstådd (om inte paradoxal) då samer beskrivs som ett urfolk men att beakta gruppens särskilda rättigheter uteblir. På så sätt blir begreppet urfolk urvattnat och innehållslöst och håller enbart kvar sin mest basala betydelse. Den princip-centrerade diskursen lyckas bättre med att fylla begreppet med en mening, där deras politik och resonemang överensstämmer med bilden av samer som ett urfolk. Detsamma kan även hävdas om Olle Larsson, som företräder den kritik-centrerade diskursen. När Larsson menar att samer inte bör kallas för ett urfolk, är han medveten om detta begrepps innebörd och hur särskilda rättigheter kan legitimeras genom att använda urfolk för att beskriva och kategorisera samernas ställning. Vi antar att Larssons intresse för att samer inte ska

beskrivas som ett urfolk skulle vara mildare om begreppet var fullkomligt innehållslöst. Begreppet urfolk går därför att tolka som en *flytande signifikant* då diskurserna ger begreppet olika innehåll.

Vår slutsats är således att skillnaden mellan riksdagens olika diskurser gällande samer ytterst angår huruvida urfolk anses innehålla en mening och innebörd som särskiljer denna grupp från andra. För att förstå de olika diskurserna har vi därför konstaterat att det inte är tillräckligt att enbart fokusera på det direkta sätt samer beskrivs på. Diskurserna är mer komplicerade än att skillnaden enbart ligger i att den ena använder begreppet urfolk medan den andra ordet minoritet. Med denna smala distinktion skulle diskurs ett och två kunnat klassificeras som en och samma. För att kunna skilja på diskurserna har vi dessutom uppmärksammat andra delar av argumentationen och vad sägs mellan raderna. Därigenom syns det att även om begreppen som används är detsamma, finns det en tydlig skillnad i vad man menar att begreppen innebär. Utifrån premissen att samer är ett urfolk och med Will Kymlickas resonemang om varför särskilda rättigheter för urfolk är legitimerade, finner vi den princip-centrerade diskursen som den som till högst grad går i linje med denna uppfattning. Diskursen är den som i störst utsträckning har tagit hänsyn till innebörden av begreppet urfolk utifrån FN:s urfolksdeklaration och den förda politiken är utformad därefter.

Den **andra frågeställningen** har varit att undersöka hur sättet samer beskrivs och benämns kan påverka beslut och lagstiftning i samefrågor. Vi finner att resultatet för denna frågeställning skiljer sig beroende på den diskurs man undersöker. I den princip-centrerade diskursen samt den kritik-centrerade finns det en överensstämmelse mellan hur man voterar och i sättet som samer beskrivs, där samer i bemärkelsen urfolk innebär att förespråka en progressiv samepolitik, medan att beskriva gruppen som en minoritet innebär att vara kritisk till förslag där samers rättigheter förstärks. Den konsekvens-centrerade diskursen visar dock att detta inte kan sägas vara ett generellt fenomen. Som tidigare uppmärksammades finns det i denna diskurs ingen tydlig signifikant till urfolk och diskursens företrädare röstade nej till en konsultationsordning. Vi kan därför konstatera att beskriva urfolk inte nödvändigtvis innebär att förespråka en progressiv samepolitik. Att riksdagen står splittrad i frågor gällande samer hävdar vi kan bero på att det finns olika oförenliga diskurser där det inte finns generell konsensus kring vad kategorisering av samer som ett urfolk faktiskt innebär i praktiken.

Dessutom är det tydligt hur valet av ord och begrepp som används är noggrant valda utifrån den politiska ståndpunkt som förespråkas. Att den princip-centrerade diskursen återkommande understryker den historiska skuld som Sverige har gentemot samerna, syftar till att förmedla en bild av samer som stärker deras politiska position i samefrågor. Samma fenomen syns även i de andra diskurserna. I den konsekvens-centrerade diskursen är de försiktiga med att använda begreppet urfolk för att beskriva samer. Genom att inte använda begreppet behöver de inte uppmärksamma de rättigheter som samerna i bemärkelsen urfolk bör innebära. Vad som sägs eller inte sägs under debatterna i riksdagen reflekterar således diskursens ståndpunkt inom samepolitik.

Som vi tidigare nämnt finns det utifrån det socialkonstruktivistiska perspektivet ett tydligt samband mellan kunskap och social handling, den världsbild en diskurs förmedlar kommer göra att vissa handlingar anses vara legitima, medan andra kommer anses vara oacceptabla (Winther Jørgensen och Phillips, 2000; 12). Vår slutsats är således att sättet som samer framställs och porträtteras är relevant och väsentligt inom samisk sakpolitik då diskursen sätter ramen för typen av samepolitik som anses vara bra och rimlig.

Angående problem som uppstått under arbetet av att genomföra denna undersökning finner vi det lämpligt att nämna de mest genomgående och viktiga. Det första är de metodologiska begränsningar som finns när man använder den socialkonstruktivistiska teorin. Om man utgår ifrån premissen att "sanning" är socialt och diskursivt baserat och att det således inte finns en objektiv verklighet, hur ska man då förhålla sig till de slutsatser som vi själva gör i uppsatsen? Vi menar att paradoxen är olöslig - det är inte möjligt för oss att hävda att vår tolkning och representation av världen är bättre än någon annan. Vad vi istället har gjort är att vara tydliga med hur vi resonerar och på vilka grunder som vi drar våra slutsatser. På så sätt är vi åtminstone öppna med resonemangen som ligger till grund för vår tolkning. Men oavsett kvarstår problemet - att arbeta utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv innebär att slutsatserna blir relativa och svåra att hävda som objektivt giltiga. För det andra har vi funnit vissa svårigheter i användningen av materialet som undersökningen är baserat på. Det har inte varit möjligt att finna debatter om samefrågor där alla diskurser har medverkat i. Istället har vi behövt använda en rad olika debatter för att på så sätt få ett större omfång av diskurser. Idealsituationen hade varit ett färre antal debatter bestående av fler åsikter och politiska hållningar. Istället har det krävts ett flertal debatter där partier som representerar olika diskurser har medverkat.

Under arbetets gång har vi saknat fler studier som använder ett diskursanalytiskt verktyg för att undersöka hur urfolk beskrivs. Som förslag på efterkommande forskning hade det därför särskilt intressant med en komparativ diskursanalytisk undersökning mellan två nationer med urfolk, där länderna har skilda lagstiftningar och rättigheter för urfolken. Exempelvis hade man kunnat jämföra Sverige och Norge, då den senare har ratificerat konventionen ILO 169. Undersökningen hade kunnat undersöka huruvida det finns en diskursiv skiljaktighet mellan dessa två fall som kan kopplas till urfolks rättigheter skiljer sig mellan länderna.

Denna undersökning hade också kunnat användas i vidare forskning för att förstå och förklara större fenomen i samhället. Vår slutsats om att urfolk inte har en inneboende mening, utan är beroende av den diskurs inom vilken begreppet används, bör vara ett fenomen som är allmängiltigt och alltså inte enbart knutet till detta begrepp. Möjligen kan detta användas för att ge legitimitet åt diskursteorins grundläggande utgångspunkt; att verkligheten inte är objektiv, utan att människor själva skapar dess innebörd. Begreppet urfolk är ett i mängden av begrepp som idag har vitt skilda betydelser beroende på vem som använder det. *Nationalism* används av den med rasistiska motiv men också av den som kärleksfullt beskriver en nationell gemenskap oberoende av etnicitet, *populism* används som politiskt slagträ mot meningsmotståndare medan det för andra har en positiv innebörd för att beskriva en politik med anknytning till folket. Begrepp har varierande innebörd för personer och grupper och som uppsatsen visar kan användningen av ett begrepp i en felaktig bemärkelse användas medvetet. I politiken är ord och handling nära besläktat, att därför vara uppmärksam och kritisk till hur centrala och värdeladdade begrepp används är följaktligen centralt för att förstå politiken i sin helhet.

10 Källförteckning

Betänkande 2021/22:KU4. *En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket.*

En konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket. Debatt om förslag 26 januari 2022 - Riksdagen

Fairclough, Norman; Wodak, Ruth, 1997. Critical Discourse Analysis. In T. van Dijk (Ed.), *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (Vol. 2, pp. 258-284). London: Sage.

Förenta nationerna, 2007. *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. UNDRIP_E_web.pdf (Hämtad: 2022-04-22)

Haupt, Inger, 2020. Girjasmålet avgjort - därför vann Girjas sameby målet mot staten. 21 februari. *SVT nyheter*. Girjasmålet avgjort – därför vann Girjas sameby målet mot staten | SVT Nyheter (Hämtad: 2022-04-21)

Hellmark, Mats. 2016. Sveriges ömma punkt: Samer och gruvor. *Sveriges natur*. 19 april. Sveriges ömma punkt: samer och gruvor – Sveriges Natur Hämtad: 2022-05-11)

Hettne, Björn, [u.å.]. Kolonialism. *Nationalencyklopedin*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kolonialism> (Hämtad: 2022-05-18)

Högsta domstolen mål T 853-18. 2020
<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2019t-853-18.pdf> (Hämtad: 2022-04-21)

Interpellation 2012/13:390. *Samernas ställning som ursprungsbefolkning*. Samernas ställning som ursprungsbefolkning Interpellation 2012/13:390 Larsson, Olle (SD) - Riksdagen

Interpellation 2012/13:488. *Sametinget*. Sametinget Interpellation 2012/13:488 Larsson, Olle (SD) - Riksdagen

Interpellation 2014/15:427. *Ratificering av ILO-konvention 169*. Ratificering av ILO-konvention 169 Interpellation 2014/15:427 Mia Sydow Mölleby (V) - Riksdagen

Johansson, Peter. 2008. *Samerna - ett ursprungsfolk eller en minoritet? En studie av svensk samepolitik 1986–2005*. Diss., Göteborgs universitet. Göteborg: Intellecta Docusys AB. test.pdf (gu.se) (Hämtad: 2022-04-21)

Kymlicka, Will, 2001. *“Politics in the vernacular - nationalism, multiculturalism and citizenship”* Oxford: Oxford university press.

Lewenhaupt, Ann; Stenberg, Ingvar. [u.å.]. Urfolk. *Nationalencyklopedin*. urfolk - Uppslagsverk - NE.se (Hämtad: 2022-04-21)

- Regeringskansliet, 2011. *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter> (Hämtad: 2022-05-13)
- Regeringskansliet, 2022. *En konsultationsordning för det samiska folket*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2022/01/en-konsultationsordning-for-det-samiska-folket/> (Hämtad: 2022-04-20)
- Rydving, Håkan; Thomasson, Lars; Beskow, Per; Sköld, Peter; Fjällström, Phebe. [u.å.].
Samer. *Nationalencyklopedin*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/samer> (Hämtad: 2022-04-21)
- Samer.se, 2022. *Koloniseringen av Sápmi*. <https://www.samer.se/3600> (Hämtad: 2022-04-27)
- Sametinget, 2018. *Om ILO 169*. <https://www.sametinget.se/1054> (Hämtad: 2022-04-26)
- Sametinget, 2019. *Fler åtgärder krävs för att stärka de samiska språken*.
<https://www.sametinget.se/127480> (Hämtad: 2022-05-02)
- Sametinget, 2019. *Nordisk samekonvention*. <https://www.sametinget.se/samekonvention>
(Hämtad: 2022-05-10)
- Schmidt, Frans af. [u.å.]. Nationell minoritet. *Nationalencyklopedin*. nationell minoritet -
Uppslagsverk - NE.se (Hämtad: 2022-04-21)
- Semb, Anne Julie. 2012. "Why (not) commit? - Norway, Sweden and Finland and the ILO
convention 169" *Nordic Journal of Human Rights*. 30(02): 122–147. Law Journal
Library - HeinOnline.org
- Svenska samernas riksförbund [u.å.]. *Sammanfattning avseende pågående process om jakt
/fiske*. [https://www.sapmi.se/vart-
arbete/juridik/renbetesmal/girjas/sammanfattning-girjas/](https://www.sapmi.se/vart-arbete/juridik/renbetesmal/girjas/sammanfattning-girjas/) (Hämtad: 2022-04-21)
- Sveriges radio, 2018. *Delade meningar om ILO 169 - men få partier vill stärka det
samiska inflytandet*. <https://sverigesradio.se/artikel/7020355> (Hämtad: 2022-04-29)
- Talalom, Apinya. 2021. *Sverige och ratificeringen av ILO 169*. Diss., Lund Universitet.
*Sverige och ratificeringen av ILO-konventionen 169 - En politisk diskursanalys om
riksdagsledamöters argumentation kring ILO 169 | LUP Student Papers*
- Winther, Jørgensen, Marianne; Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*.
1:20.uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Össbo, Åsa, Lantto, Patrik, 2011. Colonial tutelage and Industrial Colonialism: reindeer
husbandry and 20th-century hydroelectric development in Sweden. *Scandinavian
Journal of History*, 36:3, 324–348. <https://doi.org/10.1080/03468755.2011.580077>